

Ця місія була скомпрометована в XVII столітті через відсторонення від влади литовської магнатерії та литовської спільноти загалом, а також через ворожість до українського православ'я. Ця ворожнеча продовжувалася в подіях 1768–1769 років (Коліївщина, або Гайдамаччина), у польському повстанні під проводом Т. Костюшка у 1794 році, а також у Вітчизняній війні 1812 року. Ці загрози були своєрідно відображені у повісті М. Гоголя «Тарас Бульба», де письменник, зі своїх світоглядних позицій, описує зростання ворожнечі між поляками та українцями, а також втручання зі Сходу під прапором «Руської землі».

ЛІТЕРАТУРА

1. Гиса О. Ягеллонська традиція в Польщі в аспекті зустрічних культурно- історичних форм державотворчої співпраці слов'янських народів та її проекція в структурі Ягеллонського університету. Вісник Одеської музичної академії. Музичне мистецтво і культура: збірник наукових статей. 2018. Вип. 27. С. 250–261.
2. Подобас І. Християнство у слов'янських землях та ягеллонський ренесанс у Польщі як традиція «сарматизму» у мистецтві. Мистецтвознавчі записки: збірник наукових праць. Київ, 2012. № 21. С. 273–279.

Ірина ФЕДОРІВ

*Кандидат історичних наук, доцент,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
Тернопіль, Україна,
feiol@tnpu.edu.ua*

МИТРОПОЛИТ АНДРЕЙ ШЕПТИЦЬКИЙ ТА МИТЕЦЬ ОЛЕКСА НОВАКІВСЬКИЙ: ДЕКІЛЬКА ШТРИХІВ ПРО СПІВПРАЦЮ (до 160-річчя від дня народження Андрея Шептицького)

Вшановуючи митрополита А. Шептицького з нагоди 160-річчя від дня народження, важливо згадати його багатогранну меценатську діяльність та вельми цікаві взаємини й співпрацю з митцями галицького краю. У цьому контексті привертають увагу творчі стосунки владики з одним із найсамобутніших художників кінця XIX – першої третини XX ст., відомим імпресіоністом та постімпресіоністом, представником Краківської школи образотворчого мистецтва, основоположником новітньої епохи розвитку українського живопису – Олексою Новаківським (1872–1935). Успішно реалізовані спільні проекти А. Шептицького та О. Новаківського – це одна зі сторінок вагомого внеску митрополита в розвиток й збереження української культури.

Як згадував у своїх спогадах приятель О. Новаківського, галицький адвокат І. Голубовський: «Справжнє видовисько подробиць співжиття між цими двома постатями мусіло бути гідне богів тому, що був там визначний мистець з одного і справжній володар душ з другого боку» [5].

Завдяки співпраці з митрополитом А. Шептицьким, а також за його духовної і матеріальної підтримки, у 1923 р. у Львові була заснована Мистецька школа О. Новаківського (функціонувала до 1935 р.). Її діяльність, як унікальний культурно-мистецький феномен, досі недостатньо досліджена у національному мистецтвознавстві, хоча саме ця школа започаткувала в Галичині формування українського художнього шкільництва. Зазначимо, що подібні навчальні заклади, які вже існували на той час у різних куточках України мали або пропольський (Галичина), де пропагувалась панівна тоді польська культура, або проросійський імперський характер (підросійська Україна), з нав'язаною петербурзькою бюрократичною регламентацією навчального процесу [6]. Переважно, українці не мали змоги там навчатися.

Такі заклади втрачали регіональну своєрідність, їм явно бракувало національного обличчя. А. Шептицький як високоосвічений благодійник, був чудово обізнаний в актуальних на той час мистецьких напрямках. Він усвідомлював, що українська молодь, котра покидає Україну і виїжджає до різних мистецьких навчальних закладів Європи, розпорошує творчий та духовний потенціал нації.

Натомість у Мистецькій школі О. Новаківського панувала атмосфера високої духовності, творчої свободи, відчуття національної ідентичності, завдяки чому вона приваблювала творчих і свідомих особистостей з усієї території України [3, с. 5]. На час її заснування – О. Новаківський мав уже значний авторитет у мистецьких колах, перебував у періоді найбільшого розквіту своєї символіко-експресивної творчості, у 1919 р. здобув титул професора Української Академії мистецтв у Києві. Високу оцінку українських та європейських критиків отримали його персональні виставки 1911 р. (Краків), 1921 та 1922 рр. (Львів). За задумом митця – з часом школа мала перерости у Львівську художню академію [6]. Навчання у ній було поставлене на високому академічному рівні, в основу професійної грамоти вчитель закладав серйозне опанування формою та міцний реалістичний рисунок. До своїх учнів він часто звертався: «Не дешевий ефект світла і кольору, а природа має бути джерелом справжніх цінностей» [3, с. 10].

Школу відкрили на місці творчої майстерні О. Новаківського в будинку по вул. Зем'яковського 2, котрий у 1907 р. був викуплений А. Шептицьким і переданий для потреб українських художників у фонд Національного музею у Львові. У 1913 р. на запрошення митрополита у ньому з родиною оселився

О. Новаківський, переїхавши сюди із Кракова. З того часу він працював тут зі своїми учнями, не припиняючи спілкування з А. Шептицьким впродовж наступних двадцяти років (аж до смерті художника) [6].

За понад десятилітню історію існування в стінах школи здобули освіту більше 90 художників, з різних регіонів України, із Галичини, Буковини, Гуцульщини, Волині та Наддніпрянщини, зокрема такі визначні майстри як Г. Смольський, Р. Сельський, С. Гебус-Баранецька, В. Іванюх, М. Мороз, О. Плешкан, М. Драган, С. Луцик та ін. [3, с. 10; 1, с. 131]. Як згадує про свого вчителя учень О. Новаківського, відомий живописець Г. Смольський, «...приїхав я до Львова, щоб продовжувати освіту. І був захоплений легендами, що ходили тоді про О. Новаківського, ім'я його чарувало всіх, хто був близький до мистецтва. Жменька людей, що цікавилася мистецтвом, схилила перед його творчістю голови, а решта, не розуміючи митця, дивилася на нього як на великого дивака... Новаківський належав до тих, хто взяв на себе важкий хрест нашого мистецтва...» [3, с. 5].

Спочатку школа існувала як приватний навчальний заклад, а з вересня 1923 р. до 1926 р. – входила як мистецький факультет до Українського таємного університету. О. Новаківський був деканом факультету і швидко підібрав професійний колектив викладачів [6]. Серед них були відомі на той час вчені й митці: О. Курилас (ілюстратор дитячих підручників), що викладав рисунок і малярство, С. Балея (автор першого українського підручника з психології) – пластичну анатомію та антропологію, В. Пещанський (інженер-архітектор) – історію української архітектури, техніку й технологію малярства, М. Вороний (відомий театральний режисер та актор) – історію сценографії старовинного та сучасного театру, І. Раковський (авторитетний вчений-антрополог) – історію культури, Є. Нагірний (популярний в Галичині архітектор) – перспективу, відомий педагог В. Залозецький та знаний лінгвіст й мистецтвознавець І. Свенціцький – викладали історію мистецтва [2]. Цікаво, що упродовж 1925–1926 рр. історію всесвітнього мистецтва, зокрема й візантійського, у школі О. Новаківського читав А. Шептицький, котрий з молодих років захоплювався малярством та був предметно обізнаний з історією світової культури. Важливо, що студенти мали можливість двічі на місяць слухати його пізнавальні лекції у Митрополичих палатах на Святоюрській горі [6].

Багато художників, як-от С. Гординський, І. Нижник-Винників, яких життєві обставини змусили згодом покинути Україну, у своїй творчості продовжували традиції школи О. Новаківського за кордоном [1, с. 131].

Школа талановитого митця започаткувала в Галичині такий важливий аспект національної художньої освіти, як формування професійного митця для

образотворчої сфери, котрий не боявся б порушувати у своєму мистецтві непрості проблеми духовного та світоглядного характеру, творячи, таким чином, гуманістичний контекст своєї доби та історії українського народу, що безумовно було надзвичайно близьким до світогляду А. Шептицького. У суспільній та культурологічній свідомості Галичини функціонування у Львові такої школи сприймалося як інтегральна складова програми відродження національної освіти й культури [6].

Відтак, Мистецьку школу О. Новаківського можна вважати не лише першим в Галичині художнім освітнім закладом із чіткою українською національною орієнтацією, а й активним осередком духовно-мистецького життя, який мав значний вплив на культуру не тільки в Україні, але і за кордоном на наступні десятиліття [1, с. 131].

Постать А. Шептицького не могла не привертати уваги О. Новаківського як художника-портретиста та сакрального живописця. Зображення сильних, талановитих людей, що захищали правду – було серед кола його улюблених тем. Їх образи митець відтворював за допомогою сміливої, сповненої внутрішньої експресії форми, життєрадісного колориту, першоджерело яких знаходив у багатій народній творчості [3, с. 6]. Серед усього мистецького доробку, присвяченого митрополиту, фахівці стверджують, що полотна О. Новаківського – є одними із найкращих. Художник присвятив йому близько двадцяти творів і понад двісті рисункових портретних начерків та ескізів [5]. Серед найвідоміших: «Мойсей», «У митрополичому кріслі» («Портрет митрополита А. Шептицького»), «Князь Церкви», «Владика» («Провидіння»), «Тяжкий сон», «Митрополит у чернечій рясі» («Владика II»). Твір «Мойсей», на жаль, був знищений радянською владою у 1950-ті роки під час переслідування УГКЦ [4].

Стосунки А. Шептицького з О. Новаківським демонструють не лише його жертовну меценатську діяльність, а й глибоку християнськість. Коли передчасно померла дружина митця Анна-Марія (1925 р.), митрополит матеріально й духовно підтримував родину. А після смерті О. Новаківського (1935 р.) узяв до своєї митрополичої резиденції на виховання його молодшого сина Ждана-Олексу, який жив там до 18 років [5].

Безумовно, що А. Шептицький і О. Новаківський – кожен по своєму випередили свій час, могли бачити далі й більше, ніж інші; вболіваючи за майбутнє української культури, хотіли, щоб українці, як талановитий й освічений народ, зайняли гідне місце серед висококультурних і вільних націй Європи й світу.

ЛІТЕРАТУРА

1. «Блажен той муж...». Життєвий шлях митрополита Андрея Шептицького (29.07.1865–1.11.1944): Фотоальбом до 150-річчя від дня народження Андрея Шептицького / Автор ідеї та керівник проекту П. Мелень. 2-е вид. Львів, 2016. 196 с.
2. Красник О. Одинадцятро з однієї школи. *Поступ.* 21 жовтня 2003. URL: <https://web.archive.org/web/20111222122109/http://postup.brama.com/usual.php?what=15492>
3. Олекса Новаківський. Альбом. Вступна стаття та впорядкування В. Островського. К., 1973. 57 с.
4. Сакральний живопис Олекси Новаківського. URL: https://risu.ua/sakralniy-zhivopis-oleksi-novakivskogo_n74583
5. Шейко О. Визначний митець і володар душ, або про дружбу Олекси Новаківського з митрополитом Андреєм. URL: <https://photo-lviv.in.ua/vyznachnyj-mytets-i-volodar-dush-abo-pro-druzhbu-oleksy-novakivskoho-z-mytropolym-andrejem-sheptytskym/>
6. Школа мистецтва Олекси Новаківського у 20–30 рр. двадцятого століття. *Вища освіта в Україні.* URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/culture/10460/>

Анна ПАТРА

*Фахівець служби супроводу спеціалізованих вчених рад,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
Тернопіль, Україна
annapatra2002@gmail.com*

ВІДМІННІСТЬ ЦІННОСТЕЙ УКРАЇНСЬКОГО ТА РОСІЙСЬКОГО НАРОДІВ У ІСТОРІОСОФСЬКОМУ ДОСЛІДЖЕННІ МИКОЛИ КОСТОМАРОВА «ДВІ РУСЬКІ НАРОДНОСТІ»

Кожна людина вибудовує власну ієрархію цінностей, яка подекуди залежить від зовнішніх чинників впливу. Сюди варто віднести сукупність цінностей народу, до якого належить людина. Вони формуються на основі релігійних переконань, мови, культури, традицій, географічного розташування, філософії життя народу тощо. Ми усі знаємо, що, так само, як повинні приймати індивідуальні цінності людей, повинні поважати цінності народів. Проте щодо одного є виняток: російського. Його цінності суттєво різняться із цінностями українців та інших народів цивілізованого світу. Росіяни несуть у світ цінності, які толерувати не варто. Ними можна лише зруйнувати його.

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну привернуло увагу дослідників до теми війни. Але не менш важливою є проблематика цінностей народу, який її розпочинає. Нам потрібно визначити фундаментальні цінності росіян, аби зрозуміти причини їхньої (злої) людської природи. Микола Костомаров один із перших в Україні, хто здійснив детальний аналіз відмінностей українського та